

Л.В. Жураўская
(Мазыр, Беларусь)

У артыкуле праводзіцца філалагічны аналіз верша Р. Барадуліна “Каўчэг”, прысвечанага тэме вайны, пасляваеннага жыцця вясковай сям’і, калі адзінае, што трымае яе, – гэта хата, родны дом.

Паэт сцвярджае, што надзея – аснова жыцця, яна падтрымлівае ўпэўненасць, што нястачу, холад і голад можна перажыць, толькі б не было вайны.

Аналізуемы верш адносіцца да філасофскай лірыкі: Усе праежытае паэт асэнсоўвае з пункту гледжання вечнай існасці, сэнсу жыцця. Ён як бы падказвае чытачу: радуйся малому, калі ты выжыў, калі ёсць бацькова хата – каўчэг выратавання.

Народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін з таго пакалення, дзяцінства якога апалена вайной: загінуў бацька-партызан; хлопчык перажыў блакаду 1944 года, пасляваенную нястачу, калі стэарынавая свечка служыла падмазкай патэльні замест тлушчу. Усё гэта хвалыла паэта праз усё яго жыццё і адлюстравана ў значнай колькасці твораў (паэма “Блакада”, вершы “Бацьку”, “Жароўня”, “Труба”, “Стэарынавая свечка”, “Хлебнічак”, “Цялушка”, “Палата міне раў” і інш.).

Тэму вайны, пасляваеннага аднаўлення асвятлялі і такія пісьменнікі гэтага пакалення, як Барыс Сачанка, Іван Чыгрынаў, Іван Пташнікаў, Вячаслаў Адамчык і інш. Пісьменнік, які прайшоў выпрабаванне вайной, расказвае нешта асабістае, бо нічога не прыдумляе, ведае вайну знутры.

Верш “Каўчэг” напісаны Р.Барадуліным ужо ў сталым узросце, калі прайшло больш за 40 гадоў пасля заканчэння вайны, але перажытае паэтам не сціраецца з памяці, а з гадамі асэнсоўваецца больш глыбока, па-філасофску.

Тэма верша: асэнсаванне пасляваеннага жыцця вясковай сям’і, калі адзінае, што ратуе яе, – хата, родны дом.

Ідэя: сцвярджэнне, што надзея – аснова жыцця; цяпло роднай хаты, роднай зямлі падтрымлівае ўпэўненасць, што нястачу, голад і холад можна перажыць, толькі б не было вайны, таго, што нясе яна ўсяму жывому на Зямлі.

Паводле жанру верш адносіцца да філасофскай лірыкі: усё перажытае паэт асэнсоўвае з пункту гледжання вечнай існасці, сэнсу жыцця. Ён дае магчымасць чытачу яшчэ раз пераацаніць каштоўнасці і падказвае: радуйся малому, з удзячнасцю прымай і беражы дабро; радуйся, калі ты выжыў, калі ёсць бацькоўская хата – каўчэг выратавання.

Назва верша ўспрымаецца як абагулены метафарычны сімвал Ноевага каўчэга, дзякуючы якому, паводле біблейскага апісання, было выратавана ўсё жывое на Зямлі ў час сусветнага патапу.

Біблейскія матывы мы сустракаем пазней у зборніках паэта “Самота паломніцтва”, “Евангелле ад Мамы”, “Трыкірый”, дзе выразна акрэсліваецца ўжо максімальнае набліжэнне яго да пазнання вартасці зямнога існавання: паэт сваёй творчасцю сцвярджае, што іменна ў слове вера і таямніца вечная, бо яму (слову) наканавана быць пасрэдыкам паміж чалавекам і Богам.

У гэтым верша “Каўчэг” Рыгор Барадулін апускае апісанне біблейскіх рэалій, напаяе яго рэаліямі сялянскага побыту, што дае магчымасць чытачу зразумець месца і час падзей: зіма, прадвесне, сялянская хата, халодная з-за вятроў, замерзлыя вокны, абледзянелыя дзверы; яе насельнікі – знісілены ад голаду гаспадары, што нават не маюць сілы схадзіць у лес па дровы; галодны кот і мышы, цяля ў запечку, куры ў падпечку, – словам, усё, што меў у той час селянін.

Далей паэт пашырае ўспрыманне чытача, уведзіць звесткі пра гібель усяго жывога: “не было пары кожнай тварыне”: зьяла іх блакада. Не голуб з аліўкавай галінкай (як у Бібліі), а варона апавясціла, што патап аціх, зямля падсохла. Пра тое, што прыйшла вясна, з’явілася слабая надзея на выжыванне, паэт зноў-такі паведамляе лаканічна: “ад крапівы пвіло ў вачах зялё на”.

Вербальная лаканічнасць, кампазіцыйная сцісласць тэксту ствараюць уражанне карціны-ўспаміну. У вершы 7 строф, якія складаюцца з 4–7 сказаў, кожны з якіх – асобнае паведамленне, як мазок мастака: За печкай грэлася цяля./Вялікадне /Кудахтала ў падпечку./Агонь, што закліналі з вугаля, /Надзею цепліў /Хліпкую, як свечку. Прычым найбольш інфармацыйна важкія словы, словазлучэнні выдзелены паэтам у асобны радок (Вялікадне – так паэт называе час, калі куры пачалі ўжо несці яйкі, што бывае ў самым канцы зімы ў пачатку вясны, перад святам Вялікдзень; надзею цепліў (агонь), бо яго распавядалі з вугаля з вялікай цяжкасцю, запалак не было; хліпкую, як свечку (надзею) – агонь слаба разгараўся).

Першая страфа – абагуленае паведамленне пра час, месца падзей, кожная наступная страфа дэталізуе апісанне хаты-каўчэга: у II страфе паведамляецца пра холад у хаце, пра гаспадароў, знісіленых ад холаду і голаду; III страфа – паведамленне пра насельнікаў – жывё л (кот, мышы, куры, цяля); IV, V, VI, VII строфы – абгрунтаванне такога становішча ў хаціне-каўчэгу знешнімі прычынамі (мароз, вецер, блакада, прыход вясны як з’яваў).

Вершаваны памер – пяцістопны ямб з дапаможным перыхіем – стварае спакойны тэмп паведамлення, быццам герой успамінае ці аглядае карціны.

Адчувальнасць, прыкметнасць апісаным з’явам надаюць такія вобразныя сродкі, ужытыя паэтам, як метафары: хаціна ўсплыла, як каўчэг, – велічна; ступаў мароз – моцна, грузна, як конь-ламавік, знішчаў усё жывое; эпітэты – мароз – лянотны ламавік; параўнанні: Ноевым каўчэгам (усплыла хаціна, як Ноеў каўчэг); перыфразы: патап *попелу* – вайна (параўнай *сусветны* патап); *кудахтала Вялікадне* – метанімія: дзве з’явы заўсёды побач (Вялікдзень і яйкі). Нацыянальны каларыт ствараюць і аўтарскія неалагізмы (аказіяльныя словы): *тхло* – аддушына, *дзвярына* – палатно дзвярэй, тварына – жывая істота (рус. – тварь).

Сам верш “Каўчэг” – гэта верш-метафара: змест верша дапамагае чытачу зразумець, што вартасць зямнога існавання паэта ў тым, каб сваім Словам дапамагаць смяротнаму чалавеку мець сувязь з Богам, магчымасць чалавека стаць несмяротным у тым, каб пакінуць пасля сябе нешта несмяротнае. Прачытаўшы верш, чытач зразумеў, што радавацца трэба малому: ты

выжыў, прайшоўшы праз агонь вайны, пасляваенную нястачу, дык беражы свой дом, Радзіму, мову.

Літаратура

1. Барадулін, Р. Выбраныя творы: у двух тамах / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1984. – Т. 2: Вершы, паэмы, радкі дарог. – 335 с. – С. 95–96.
2. Рамза, Т. Верш “Быць!” Р. Барадуліна: Аналіз паэтычнага тэксту / Т. Рамза. – Роднае слова. – 2008. – № 2. – С. 77.
3. Штэйнер, І.Ф. Ex promptu – exproposito / І.Ф. Штэйнер. – Гомель: Сож, 2008. – 360 с.

МГПУ ИМ. И.П. ШАМЯКІНА